

Espais terminològics 2007

**Neologia terminològica:
el tractament dels manlleus**

**Els manlleus de llengües amb
alfabets no llatins: el cas del xinès**

Sara Rovira Esteva

Barcelona, 7 de novembre de 2007

El tractament dels manlleus d'origen xinès

1 Relació històrica del català amb el xinès

1.1 Com s'han vehiculat els manlleus xinesos al català

1.2 Àrees temàtiques

1.3 Mecanismes d'incorporació i comparació amb d'altres llengües

2 Situació actual

3.1 Criteris de les institucions implicades

3.2 Eines a l'abast dels professionals

3 Algunes propostes i reflexiones finals

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Metodologia (elaboració del corpus)

- 8 termes en castellà que vénen del xinès (DRAE): *cha*, *chinchín*, *caolín*, *champán*, *charol*, *jangua* y *sanglei*.
 - caolí i xarol (*DIEC* i *Cercaterm*).
- Llista de 100 termes (normatius i no normatius) manlevats al català d'origen xinès (Diccionari de neologismes als mitjans de l'IULA, *Cercaterm*, etc.).

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Com s'han vehiculat al català?

- Els manlleus xinesos han arribat a les llengües europees a través de:
 - la ruta de la seda
 - els missioners portuguesos i espanyols a la Xina
 - els primers sinòlegs que van viure a la Xina
 - les rutes de comerç marítimes
 - els primers emigrants xinesos als EUA (Febre de l'Or)
 - la colonització de Shanghai
 - la colonització anglesa de Hong Kong
 - la comunicació internacional moderna a partir de l'obertura de la República Popular de la Xina als anys 70 i amb l'emigració de xinesos a tot el món
- A través de l'anglès o del castellà.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

o Principals vies d'accés (I)

- Traduccions literàries
- Catàlegs d'exposicions
- Etiquetatge de productes d'importació i gastronomia
 - 炒 (chao) 'saltar', 煎 (jian) 'fregir amb poc oli' i 炸 (zha) 'fregir amb molt d'oli'.
 - Pa xinès, amanida xinesa i cervesa xinesa.
 - 毛豆荚 (maodou jia): habas congeladas / vainas de soya tierna.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

o Principals vies d'accés (II)

- Mitjans de comunicació:
 - Millora però perills per les característiques propis del medi
 - Incoherències recollides a l'Observatori de neologia dels mitjans de comunicació:
 - Guangzú, Guanzou, Guanzhou i Cantón (*La Vanguardia*)
 - tai-chi, tai-txi i tai-txí (diferents mitjans)

El tractament dels manlleus d'origen xinès

o Àrees temàtiques (I)

- Medicina i filosofia: acupuntura, yin, yang, fengshui, tai-txi-txuan, txi-kung, zen*, energia vital, tuina, etc.
- Gastronomia: te, chop suey, quetxup, litxi, col xinesa, cumquat, tofu, pà xinès, te de Pu-erh, oolong, amanida xinesa, ang-khak, cervesa xinesa, flam xinès, bolet negre, etc.
- Oci: go*, mahjong, pipa, qin, zheng, etc.
- Utensilis: bastonets (xinesos), wok, etc.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

o Àrees temàtiques (II)

- Política: tigre de paper, ascens pacífic, un país dos sistemes, política del fill únic, les cinc modernitzacions, etc.
- Flora: om xinès, palmera xinesa de Chusan, acàcia xinesa, ginkgo*, etc.
- Fauna: francolí xinès, gat del desert xinès, gos crestat xinès, guatlla xinesa, martinet menut xinès, musaranya cuacurta xinesa, oriol xinès, pangolí xinès, rata del bambú xinesa, ratpenat de ferradura xinès, reineta xinesa, shar-peí, talp musaranya xinès, al·ligàtor xinès, esquirol volador xinès, dofí del lang-tsé, etc.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Mecanismes d'incorporació

- Formes alternatives en català: energia vital, acupuntura, pà xinès, amanida xinesa, dofí del lang-tsé, bastonets, un país dos sistemes...
- Adopcions: yin, yang, tuina, pipa, fengshui...
- Adaptacions: tai-txi-txuan, litxi, cumquat, tofu, txi-kung...
- Adopcions de formes adaptades prèviament a d'altres llengües (l'anglès, el japonès o regionalectes diferents del mandarí): chop suey, te de Pu-erh, oolong, ang-khak, bolet negre, go, mahjong, ginkgo...

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Situació a d'altres països

- En el món francòfon el pinyin és l'únic sistema en ús.
- En el món anglosaxó:
 - Obres literàries escrites per descendents xinesos directament en anglès → sistemes de transcripció propis o que ja han caigut en desús / formes alternatives que sovint fan pràcticament irrecognoscible el terme original:
 - *vestit xinès, sopa de llavors de sèsam negres, bunyols en forma de lingot d'argent, l·laminadura digital, etc.*
 - Consens en el món acadèmic de la bonança d'utilitzar el pinyin → s'han corregit grafies que ja estaven fixades per l'ús i la tradició en favor d'una transcripció en pinyin (Beijing ha substituït Peking).

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Criteris de les institucions implicades (I)

- El Termcat ha tendit majoritàriament a fixar els termes a partir de la transcripció, tret de casos excepcionals en què ha considerat que els termes estudiats estaven ja plenament incorporats al català i que calia, per tant, grafiar-los segons les normes d'aquesta llengua (Colomer, Fargas, Montes, 2005).

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Criteris de les institucions implicades (II)

- Incoherències Cercaterm:
 - *Jinrikisha* i *rickshaw*, en funció de si el vehicle és de tracció humana o no, ja que ambdós termes provenen de la paraula xinesa *renliche* (人力车) (lit. vehicle de força humana).
 - Dos termes diferents (un d'origen japonès i un altre d'origen xinès) tenen un mateix referent? (p.ex. *biwa* i *pipa* o xiitake i bolet negre).
 - *Hakka* (dialecte) en cursiva, però *hakkalogia* (llengua) en rodona.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Criteris de les institucions implicades (III)

- La Gran Enciclopèdia Catalana estableix que la transcripció adoptada és el pinyin.
- Quan la transcripció en pinyin difereix de la Wade modificada en una entrada important, és entrada també la transcripció en aquest segon sistema tot remetent a la forma en pinyin.
- En els noms geogràfics són entrades també algunes transcripcions menys regulars però usuals.
- Per a la toponímia de Taiwan es conserva el sistema Wade Giles.
- Coexistència d'una diversitat de sistemes de transcripció i de criteris difícil de justificar.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Criteris de les institucions implicades (IV)

- L'aplicació del pinyin per part d'EC tampoc no és del tot correcta:
 - Huan He en lloc de Huang He o bé riu Groc.
 - Nantung en lloc de Nantong.
 - Adopció de termes per als quals existeixen ja formes alternatives (*sheng* per província).
- L'IEC no ha publicat cap proposta per a la transcripció dels mots xinesos en català (tal com ha fet amb l'hebreu, l'àrab i el rus), però la sensació és que la política és més aviat cap a l'adaptació fonicogràfica.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Eines a l'abast dels professionals

- Consens en l'ús del pinyin, que és el sistema oficial del govern de la Xina continental, el recomanat per l'ISO i el que es fa servir a tots els organismes internacionals amb presència xinesa.
 - El seu ús ens apropa tant a la Xina com a la resta del món.
 - Ens facilita enormement la introducció de termes a l'ordinador, la cerca de paraules en el diccionari, la recuperació de la informació en catàlegs de biblioteques, etc.
 - Reducció de la coexistència de diferents formes per a un mateix referent (Mao Tsé-Tung, Mao Tse-Tung, Mao Tse-Toung, Mao Zedong, etc.).
 - Eina útil per a la sistematització.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Eines a l'abast dels professionals:

- Inconvenients del pinyin:
 - Utilitza l'alfabet llatí, però les grafies no es corresponen a la pronúncia catalana:
 - el so de la lletra *c* no és /k/ ni /s/ sinó /ts^h/.
 - L'ortografia del pinyin no contempla totes les situacions possibles
 - Se n'ha fet poca difusió i molt pocs professionals les coneixen.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Eines a l'abast dels professionals

Guies estil

- *Manual de español urgente* (EFE)
 - s'han de mantenir els topònims amb escriptura i pronunciació de tradició secular en castellà
- *Libro de estilo de ABC*
 - “En los nombres chinos se adoptará la versión correspondiente al sistema pinyin (aunque depurándolo de su excesiva influencia fonética inglesa). Las únicas excepciones serán Pekín (no Beijing), Tientsin (no Tianjin), Chungking (no Chongqing), Cantón (no Guangzhou) y Nanking (no Nanjing)”.
- El *Libro de estilo de El País*
 - advoca per l'adopció del pinyin llevat de quan un topònim o antropònim tingui ja una ortografia habitual en castellà o bé, en el cas de xinesos d'ultramar, s'hagi fixat una altra transcripció.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Conclusions (I)

- manlleus lèxics o terminològics (no n'hi ha de sintàctics ni de morfològics);
- provinents majoritàriament de la flora, la fauna i relacionats amb realitats culturals totalment alienes, que formen part de la llengua general i que tenen una difusió molt més àmplia;
- arribats en diferents moments històrics;
- no sempre incorporats a partir de la seva pronunciació en mandarí;
- manlleus directes i vehiculats;
- manlleus necessaris i manlleus superflus.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Conclusions (II)

- Al Cercaterm apareixen formes alternatives, termes adoptats i termes adaptats.
 - Quant als termes adoptats (transcrits), hi ha alternança entre el sistema de transcripció del pinyin i d'altres sistemes.
 - També s'observa certa vacil·lació en l'ús del guionet i en l'ús de la cursiva.
- No s'ha aconseguit la coherència buscada amb l'adopció del pinyin.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Algunes propostes i reflexions finals

- De quina llengua és més convenient incorporar els termes: aquella de la qual són originaris o aquella a través de la qual s'han vehiculat?
- Som a temps de revisar la feina feta ara que disposem d'una millor perspectiva històrica i millors eines de treball?
- Tractar la introducció de manlleus no cas per cas, sinó per àrees temàtiques (visió més holística que evitaria incoherències).

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Algunes propostes i reflexions finals

- Proveir els diferents professionals de la llengua d'eines útils: guies d'estil completes, traducció i difusió regles pinyin, ortografia pinyin completa, etc.).
- Major massa crítica que vigili la tasca dels professionals i ens exigeixi una feina de qualitat des del punt de vista traductològic i terminològic.
- La traducció i la terminologia són dos instruments poderosos que contribueixen a crear una determinada imatge de l'altre, en aquest cas dels xinesos. No n'hi ha prou amb desenvolupar la nostra tasca amb esponsabilitat, cal exigir que els altres també ho facin.

El tractament dels manlleus d'origen xinès

Moltes gràcies!